

Barbashova I., Levchenko N., Blyzniuk M.M., Bitkivska H.W., Markuliak L.V. et al.

ENTWICKLUNG DES WISSENSCHAFTLICHEN DENKENS

**ERZIEHUNGSWISSENSCHAFT UND PÄDAGOGIK; PHILOLOGIE,
SPRACHWISSENSCHAFT UND LITERATURWISSENSCHAFT**

SCIENTIFIC THOUGHT DEVELOPMENT

EDUCATION AND PEDAGOGY; PHILOLOGY, LINGUISTICS AND LITERARY STUDIES

*Monographic series «European Science»
Book 51. Part 5.*

*In internationalen wissenschaftlich-geometrischen Datenbanken enthalten
Included in International scientometric databases*

MONOGRAPHIE
MONOGRAPH

Authors:

Barbashova I. (1), Ignatyshyn V.V. (2), Snitovska O.I. (3), Levchenko N. (4),
Blyzniuk M.M. (5), Havryliuk R.B. (5), Mykhaylenko V.P. (5), Shestopalova I. (6),
Dorosh V. (7), Shostak U.V. (8), Diuh D. (9), Maistrenko O. (10), Markuliak L.V. (11),
Antofiichuk A.M. (12), Bitkivska H.W. (13), Bebykh V.V. (14), Artemenko A.I. (15)

Reviewers:

Lebid Olha, Doctor of Science in Pedagogy, Professor, Alfred Nodel University (1)
Shumilova Iryna, Doctor of Science in Pedagogy, Professor, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine (1)

Entwicklung des wissenschaftlichen Denkens: Erziehungswissenschaft und Pädagogik; Philologie, Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 51. Teil 5. 2026.

Scientific thought development: Education and Pedagogy; Philology, Linguistics and Literary Studies. Monographic series «European Science». Book 51. Part 5. 2026.

ISBN 978-3-98924-168-8

DOI: 10.30890/2709-2313.2026-51-05

Published by:

ScientificWorld-NetAkhatAV

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@promonograph.org

site: <https://desymp.promonograph.org>

Copyright © Authors, 2026

Copyright © Drawing up & Design. ScientificWorld-NetAkhatAV, 2026

ÜBER DIE AUTOREN / ABOUT THE AUTHORS

1. *Barbashova Iryna*, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, ORCID 0000-0002-7410-4115 - *Chapter 1*
2. *Ignatyshyn Vasyl Vasylovich*, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, S.I. Subbotin Institute of Geophysics of the NAS of Ukraine, Department of Seismicity of Carpathian region; Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, ORCID 0000-0003-0727-2132 - *Chapter 2*
3. *Snitovska Olha Iosypivna*, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Lviv National Medical University named after Danylo Halytsky, ORCID 0000-0003-2256-0845 - *Chapter 3*
4. *Levchenko Nataliia*, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uman National University, ORCID 0000-0002-5479-1907 - *Chapter 4*
5. *Blyzniuk Mykola Mykolayovych*, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, ORCID 0000-0002-8339-4118 - *Chapter 5 (co-authored)*
6. *Havryliuk Ruslan Borysovych*, Candidate of Geological and Mineralogical Sciences, Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, ORCID 0000-0002-6465-9440 - *Chapter 5 (co-authored)*
7. *Mykhaylenko Valeriy Petrovych*, Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor, Private higher educational institution "Kyiv Medical University", ORCID 0000-0003-2961-8114 - *Chapter 5 (co-authored)*
8. *Shestopalova Iryna*, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kyiv Aviation Institute, ORCID 0000-0002-0438-6743 - *Chapter 6*
9. *Dorosh Vitalii*, Senior Lecturer, West Ukrainian National University, ORCID 0000-0002-0199-0478 - *Chapter 7*
10. *Shostak Uliana Victorivna*, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics, ORCID 0000-0002-3258-2098 - *Chapter 8*
11. *Diuh Dmytro*, Senior Lecturer, West Ukrainian National University - ORCID 0009-0000-4249-6057 - *Chapter 9*
12. *Maistrenko Olga*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, ORCID 0000-0002-8007-3191 - *Chapter 10*
13. *Markuliak Larysa Vasylivna*, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, ORCID 0000-0003-3329-6509 - *Chapter 11*
14. *Antofiichuk Alla Mykolaivna*, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, ORCID 0000-0001-5570-6260 - *Chapter 12*

15. *Bitkivska Halyna Wolodymyrivna*, Doctor of Philological Sciences, Professor, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, ORCID 0000-0002-3131-2686 - *Chapter 13*
16. *Bebykh Valentyna Volodymyrivna*, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Bukovyna State Medical University, ORCID 0000-0003-4378-0978 - *Chapter 14*
17. *Artemenko Antonina Ivanivna*, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kyiv National Economic University named after V. Hetman, ORCID 0000-0003-2426-875X - *Chapter 15*

Inhalt / Content

CHAPTER 1

ROBOTICS AS A RELEVANT AREA OF DEVELOPMENT IN ELEMENTARY EDUCATION

Introduction	9
1.1. European Framework for Digital Competence of Citizens and Educators	9
1.2. The concept of robotics: essence, history of development, areas of application	17
1.3. Educational robotics as a direction of STEM education in primary school. Advantages and challenges of educational robotics	22
1.4. Ergonomics of STEM laboratories in primary school. Techniques for safe work with robots	30
Conclusions	34

CHAPTER 2

USING THE RESULTS OF GEOPHYSICAL FIELDS IN THE STUDY OF GEOGRAPHICAL PROCESSES IN TEACHING NATURAL SCIENCES

Introduction	36
2.1. Methodological aspects of studying geography within the system of natural sciences	37
2.2. Results of the study of physical field parameter variations in the Carpathian region	39
2.3. Investigation of the Earth's magnetic field based on geophysical observation data from the Transcarpathian Inner Trough for 2023	40
Conclusions	53

CHAPTER 3

ETHICAL PREPARATION OF MEDICAL STUDENTS FOR THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PROFESSIONAL PRACTICE

Introduction	55
3.1. Digital Transformation of Medical Education and the Problem of the Ethical Use of Artificial Intelligence	56
3.2. Ethical Principles for the Use of Artificial Intelligence in Medicine and Medical Education	59
3.3. Academic Integrity as a Component of the Ethical Preparation of Medical Students	62
3.4. Ethical Risks of Using Artificial Intelligence in Future Medical Practice	65
3.5. Pedagogical Conditions for Developing Medical Students' Ethical Readiness for the Use of Artificial Intelligence	67
Conclusions	70

CHAPTER 13

ANTHROPOCENTRIC DIMENSION OF THE IMAGE OF NATURE IN J. W. GOETHE'S NOVEL "THE SORROWS OF YOUNG WERTHER"	209
--	------------

CHAPTER 14

SYSTEMIC INTERCONNECTIONS WITHIN 'REHABILITATION' CONCEPTUAL SPHERE IN ENGLISH MEDICAL DISCOURSE.....	219
--	------------

CHAPTER 15

**ECHO-QUESTIONS IN ENGLISH SPEECH AND THEIR LINGUISTIC,
INTERROGATIVE AND PRAGMATIC FEATURES**

Introduction	227
15.1. Linguistic function of echo-questions.....	228
15.2. Interrogative and pragmatic features of echo-questions	230
Conclusions	235

References	236
-------------------------	------------

КАПИТЕЛ 13 / CHAPTER 13¹⁴

ANTHROPOCENTRIC DIMENSION OF THE IMAGE OF NATURE IN J. W. GOETHE'S NOVEL "THE SORROWS OF YOUNG WERTHER"

DOI: 10.30890/2709-2313.2026-51-05-056

Роман Й. В. Гете «Страждання молодого Вертера», бестселер 1774 р., в українському літературознавстві здебільшого трактується як епістолярний сентименталістський твір. Проблематика досліджень висвітлює конфлікт твору, систему цінностей і переконань головного героя, його стосунки з іншими персонажами і природою: конфлікт твору, згідно з естетикою сентименталізму, оприявнюється в протиставленні сфери природних почуттів (втіленням яких є образ Вертера), і сфери цивілізаційних умовностей (носіями яких є Альберт, Лотта, граф фон К., панна фон Б. та ін.) (Девдюк, 2021:153). У розвідках розкривається також проблема трагічного розладу між реальністю та її суб'єктивно забарвленим змістом: «Світ розкривається для Вертера у вигляді особливих цінностей, які існують тільки для нього. Він цінує відносини і речі, що не мають для інших значення, але для нього складають інтимно близький образ світу» (Шалагінов, 2002: 26-27).

Образ природи в романі здебільшого інтерпретується в системі сентименталістських ознак: протагоніст характеризується як емоційна і чутлива людина, що помічає й переосмислює красу природи. Довкілля наснажує персонажів і живить їх враженнями, спонукає до рефлексій естетичного чи екзистенційного змісту. Зауважується, що «під впливом мальовничої природи Вертер висловлює чимало думок про призначення мистецтва, фактично декларує власну естетичну програму, ставлячи на перше місце натуру», що визнається дослідниками як суголосо з естетикою сентименталізму та штюрмерської літератури (Девдюк, 2021:153).

Мистецькі вподобання Вертера пов'язуються з комплексом морально-етичних переконань, що базуються на моделі природних стосунків. У сільській місцевості Вертер з приємністю спілкується з простими людьми – служницями,

¹⁴ Authors: Bitkivska Halyna Wolodymyrivna
Author's sheets: 0,57

що ходять до міської криниці, дітьми, жінками й чоловіками з Вальгайма. Перебуваючи на службі, в розмовах з панною фон Б., він чітко декларує, що сільське життя має значні переваги порівняно з метушливим містом, упереджене ставлення до якого позначає образом шарварку: *«...і ми не одну годину разом снуємо мрію про сільське життя та його незатьмарену ідилію»* (Гете, 1982: 255). Однак зміст і поетика цього роману не вичерпуються рамкою сентименталізму. Інструментарій сучасних міждисциплінарних досліджень надає змогу значно розширити поле студіювання, зокрема в аспекті інтермедіальності (Бентя, 2022) чи крізь оптику екокричних студій.

Екокритичне дослідження роману Й.В.Гете «Страждання молодого Вертера» здійснюється в працях Гізер І. Салліван (Sullivan, 2007; Sullivan, 2011; Sullivan, 2017), Дженніфер Госетті-Ференцеї (Gosetti-Ferencei, 2018), Беати Корнатовської (Kornatowska, 2024) та інших. В них окреслюються вектори сучасного прочитання цього класичного твору, які є актуальними «для екокритичного мислення сьогодні» і, за твердженням Дж. Гусетті-Ференцеї, можуть виявитися безцінними «у формуванні та оцінці екокритичних відповідей на кризу, що зараз загострюється» (Gosetti-Ferencei, 2018: 74).

Метою нашої розвідки є дослідження художніх особливостей образу природи в романі крізь призму антропоцентризму, згідно з яким усі форми життя та екосистеми оцінюються під кутом інтересів людини, на відміну від екоцентризму, що позначає світогляд, який визнає цінність усіх біологічних видів і розмаїття екосистем, разом з абіотичними елементами (температура, світло, вологість, тиск, вітер, склад води та ґрунту, рельєф місцевості тощо).

Сюжет роману розвивається в координатах природного циклу і триває приблизно півтора року, за датуванням листів Вертера, від 4 травня 1771 року до 23 грудня 1772 року. Уже в першому листі протагоніст пише про своє задоволення від перебування на лоні природи: *«Саме місто не дуже приємне, зате природа навкруги невимовно гарна»* (Гете, 1982: 207). У творі виражається ставлення до природи як джерела автентичності та свободи, а також простору, де заперечується штучність та обмеження міського життя (Kornatowska, 2024: 188).

Рецепція образу природи в романі багаторівнева, можна визначити екзистенційний, естетичний, соціальний рівні, які перебувають в численних зв'язках з подальшим проєктуванням на рівень ідентичності персонажів. У ставленні до природи виявляється життєва філософія персонажів роману, передусім протагоніста. Усі перипетії буття Вертера як творчої особистості відображаються в системі образів природи, як у дзеркалі, і охоплюють кардинальні зміни, що відбуваються в його світогляді, – від пантеїстичного бачення біорозмаїття світу, захоплено описаного в листі від 10 травня 1771 р. до містичного страху перед шаленством несподіваної зимової відлиги (лист від 12 грудня 1772 року). Поселившись у містечку, до знайомства з Лоттою, Вертер сприймає себе як частку природи і висловлює бажання злитися з нею: *«А взагалі, я відчуваю себе тут прегарно. Самотність у цій райській країні – як коштовний бальзам для мого серця, та ще й до того весна, ця пора юності, щедро вигріває моє зболіле серце. Кожне дерево, кожний куц розцвітає пишним цвітом, аж хочеться стати метеликом, щоб ширяти в морі їхніх пахоців і жититися їхнім нектаром»* (Гете, 1982: 207). У цьому уривку в рецепції персонажа можна виокремити екзистенційний (самотність, тілесний і психологічний вплив) і естетичний (замилування цвітом і ароматами) рівні. Водночас за піднесеною інтонацією проступає, на перший погляд, невиразне бажання скористатися дарами природи, яке сприймається тут скоріше риторично, бо в цьому ж листі Вертер занотовує свої враження від міського саду, де акцентується передовсім душевне зворушення: *«Сад звичайний собі, але зразу ж при вході відчуваєш, що його планував не фахівець, а чутливого серця людина, яка хотіла сама зажити в цьому втіхи»* (Гете, 1982: 207). В уривку, згідно з поетикою сентименталізму, прочитується зіставлення раціональності зі світом почуттів на користь чутливості.

Вертер прагне також «привласнити» природні об'єкти, які йому припали до душі. Присвоєння предмета, що западає в душу протагоніста, відбувається за допомогою створення його словесного чи живописного образу в листі або малюнку. Може бути також фізична дія – напиться води, кави чи приготувати

страву, наприклад, замилювання міською криницею завершується апеляцією до життєвого досвіду кожного, хто переживав літню спеку: *«О, хто не зможе цього відчувати, той, мабуть, ніколи не пив у літню спеку після важкої мандрівки холодної води з криниці»* (Гете, 1982: 208). Таке присвоєння може бути умовне або за аналогією, проте в таких діях виявляються екзистенційні ознаки світогляду персонажа: *«Коли я вранці, вставши разом із сонцем, іду у Вальгайм і там, нарвавши на городі цукрового гороху, лушу його, читаючи Гомера; коли беру в маленькій кухоньці горщечок і, додавши масла, ставлю на вогонь стручки, накриваю горщечок покришкою і сідаю поряд, щоб час від часу помішувати його, то яскраво уявляю собі, як зухвалі Пенелопині женихи різали биків і свиней, патрала їх і смажили. Ніщо не викликає в мене такого тихого, щирого захоплення, як ці риси патріархального побуту, і я, дякувати богам, можу, не маніжачись, перенести їх у своє щоденне життя»* (Гете, 1982: 225). Вертер прагне подолати згубний вплив цивілізації на людину й штучні умовності соціального розшарування, які суперечать моделі природних стосунків. Вставання зі сходом сонця долучає його до моделі життя за природним циклом. Коли він виконує певну роботу, яка завершується певним результатом, наприклад сам готує собі страву, то відчуває ефект успішного волевиявлення і душевну втіху наслідування ідеальної моделі патріархального світу: *«Як мені приємно, що серце моє може відчувати просту, невинну радість господаря, який кладе на стіл свій головку капусти, власноручно вирощену, і тієї хвилини тішиться не тільки нею, а наново переживає всі щасливі дні своєї праці: і чудові ранки, коли він її садив, і лагідні вечори, коли він її поливав і радів, дивлячись, як вона виростає»* (Гете, 1982: 225). Водночас Вертер своїми аналогіями естетизує сільську працю, що робить світосприйняття вразливим та символізує ілюзорність і крихкість його устремлінь.

Важливий різновид антропологічного досвіду персонажів твору пов'язаний з їхньою освітою, колом читання і мовою. У романі досить багато рефлексій персонажів щодо природних об'єктів і явищ виражено спонтанно, зі збереженням ефекту невимушеної розмови. Однак для моментів найбільшого

зворушення обирається інтертекст: *«Вона стояла, спершилась на лікті і задивившись у далечінь; потім глянула на небо й на мене, і я побачив, що її очі повні сліз. Вона поклала свою руку на мою і мовила: "Клопшток!" Я вмить пригадав чудову оду, яка їй спала на думку, й поринув у лотік почуттів, що їх викликав у мене цей вигук. Я не втримався, схилився і з сльозами радості поцілував їй руку. І знову глянув їй в очі. Шляхетний поете! Аби ти побачив, як вона тебе обожнює! Не хотів би я надалі чути твого імені, так часто згадуваного, з інших уст, бо вони тільки поганяють його!»* (Гете, 1982: 223). Ця знакова цитата з листа від 16 червня 1771 р. символізує спорідненість світоглядів Вертера і Лотти, їхню винятковість з-поміж тогочасної молоді, духовну й інтелектуальну близькість. Йдеться про знамениту оду Ф.Г.Клопштока «Весняне свято» (*Das Frühlingsfeier*, 1759), у якій, разом з іншими його піднесеними вільно-ритмічними одами, творився культ Месії, поетичного генія і елітної спільноти посвячених (Meyer-Sickendiek, 2023: 406). Те, що Лотта так гарно знає і відчуває творчість поета, який у середовищі штюрмерів вважався втіленням емоційної і творчої свободи, для Вертера є важливим показником її насиченого духовного життя, незаперечною підставою для безмежного захоплення нею. Водночас Вертер і Лотта так проникливо відчувають поезію, бо в обох є глибокий емоційний зв'язок з природою.

Близкість Вертера до природи демонструє те, що він часто застосовує образи природи як метафори для формулювання своїх філософських і естетичних поглядів: *«Проте, хай що хочуть кажуть, правила нищать справжнє почуття природи і правдивість її зображення! Ти скажеш, це надто гостро! Правило тільки обмежує, обрізує надто буйні пагони (тут і далі підкреслення наші. – Г.Б.) і т. д. <...> О друзі мої! Чому так рідко б'є джерело геніальності, так рідко розливається повноводим потоком і вражає ваші збентежені душі? Бо там, о любі друзі, на обох берегах того потоку, животіють люди з холодними серцями, чиї альтанки, городи, квітники геть би позаливало повіддю, якби вони завчасу не вміли запобігти небезпеці різними греблями й каналами* (Гете, 1982: 213-214). Автор надає можливість Вертеру за

допомогою художніх образів виголошувати основні постулати «бурхливих прагнень» (Шалагінов 2002: 12) штюрмерів – заперечення суворих канонів класицизму на користь культу почуттів, свобода художньої форми, концепція «природного генія» тощо. Метафоричний образ повені, який тут символізує вітальну силу вільної творчості, у фіналі твору набуде значень невідворотної втрати, руйнації, цілковитої безпорадності в листі від 12 грудня 1772 р. Тісне переплетення асоціацій, що пронизують весь сюжет роману, вважається важливою ознакою його поетики: кожен мотив з'являється багато разів, трохи змінюється, набуває нових нюансів, з кожною появою співвідноситься з минулими подіями і майбутніми, що зрештою допомагає зрозуміти його сенс (Conrady, 1982: 219).

Картини природи мають важливе значення у фінальному розділі роману «Від видавця до читача», епічне полотно якого ускладнено переплетенням голосів кількох нараторів, що ведуть оповідь від першої особи – видавця, Вертера, бардів зі вставного тексту (перекладу кількох пісень з поем Оссіана) Мінони і Улліна. Основоположну інформацію висловлює видавець, який повідомляє про зібрання свідчень щодо «останніх знаменних днів нашого героя», і стає зрозуміло, що протагоніста вже немає з-поміж живих. Ця пролептична теза сакралізує всі подальші дії і вислови Вертера, оскільки показує їхню трагічність, зумовлену замірянням на самогубство і прощанням з коханою Лоттою і всім, чим він дорожить.

Фізичний стан чи вчинки інших персонажів не применшують душевне сум'яття Вертера, а тільки поглиблюють. Раніше він, коли тільки прибув до містечка, був чутливим до краси природи, тепер же його не зворушує ні чудовий зимовий день, ні перший сніг. Навпаки: сонячний пейзаж увиразнює його настрій. Контрастне протиставлення піднесеного опису природи до пригніченого душевного стану Вертера зафіксовано у творі, коли він іде провідати хворого батька Лотти: *«Ясна година не дуже вплинула на його похмурий настрій. Важкий тягар лежав у нього на серці, гнітючі думи посіли душу, сумні картини оповили зір»* (Гете, 1982: 280). Семантика пригніченості виражається, окрім контрасту,

гноном близьких за емоційним значенням епітетів: *важкий, гнітючі, сумні*.

Подальший сюжет драматизується внаслідок нагнітання переживань Вертера: його відверті міркування про неприязне ставлення до Альберта як чоловіка Лотти і усвідомлення зворотної неприхильності Альберта до себе перериваються повідомленням про вбивство селянина у Вальгаймі. Збурення і хаос почуттів Вертера виражається антитетичним описом із подвійною фокалізацією: улюблене місце під липами у Вальгаймі він пригадує як *привітний куточок* і наразі бачить його *залитим кров'ю*. Образ привітного куточка є ретроспекцією до часів, коли Вертер жив за моделлю відносно заможного буржуа на дозвіллі і був щасливим: *«Але найкращі тут дві липи, які своїми крилатими вітами геть закривають невеличкий майданчик коло церкви, оточеної навкруги селянськими хатами, клунями, обійстями. Такого привітного, затишного куточка нелегко знайти. На моє бажання мені виносять з господи столика, стільця, і я п'ю собі каву та читаю Гомера»* (Гете, 1982: 212). Рамкою для пейзажу є низка споруд, які символізують стабільність патріархатного життя – церква, селянське обійстя, на добробут якого вказують будівлі, де зберігається збіжжя (клуня), прибутковий заїзд зі жвавою господинею тощо. Події відбуваються пізньої весни, періоду, з яким пов'язують час розквіту в природі – опис подано в листі Вертера до Вільгельма від 26 травня. В цьому епізоді виявляються також досить вишукані інтелектуальні й гастрономічні смаки Вертера: читання Гомера за кавою можна вважати прикметною ознакою непересічної особи XVIII століття. Ширша перспектива охоплює інші елементи позитивної семантики: далі згадується *прекрасна година ополудні*, хлопчик років чотирьох, який слухняно глядить свого піврічного братика. Усі деталі спрямовано на те, щоб створити модель впорядкованого щасливого буття, у якій суб'єкт відіграє визначальну роль: Вертер за своєю волею приходить сюди і робить те, що хоче і що дає йому задоволення, ніхто і ніщо не заважає йому, крізь оптику Вертера подано довілля і його інтерпретація (*«Мені сподобалась ця зворушлива картина»*) (Гете, 1982: 213).

У фінальному розділі роману пейзаж із липами має зовсім інакше значення.

Він покликаний виразити вкрай знервований психологічний стан Вертера і стати проспекцією до такого близького трагічного завершення його життя: *«Йому (Вертеру. – Г.Б.) довелося пройти під липами, щоб дістатися до заїзду, куди віднесли тіло вбитого, і його охопив жах, коли він поглянув тепер на цей колись привітний куточок. Поріг, біля якого так часто гралися сусідські діти, був залитий кров'ю. Любов і вірність — найкращі людські почуття, — призвели до насильства й злочину. Голі крислаті дерева були вкриті памороззю, густий живопліт, що здіймався над низьким цвинтарним муром, стояв безлистий, і крізь його віття було видно засніжені могильні плити»* (Гете, 1982: 281). Зображені на початку твору зворушення й задоволення, яке Вертер відчував у цій місцині, замінюються образами жаху – кров, насилля, злочин, паморозь. На зміну первісній рапті усталеного добробуту в радісних координатах передлітнього благоденства приходить пустка засніженого цвинтаря. Могильні плити, які вихоплює погляд Вертера, як і безлисті дерева, символізують його безсилля в ситуації кохання до Лотти, що перебуває у шлюбі з Альбертом, а до Вертера відчуває дружню приязнь. Протагоніст виявляється втягнутим у простір трагічного кохання селянського парубка, модель почуттів якого є прозорою аналогією стосунків між ним, Лоттою і Альбертом. Співчутлива інтенція Вертера щодо долі парубка, який вчинив злочин, не знаходить розуміння ні в управителя, ні в Альберта. Він проєктує долю селянина на власну, усвідомлює оголену безвихідь свого становища (образ лип без листя) і це зафіксовано в записці, яку знайшли після його смерті: *«Тобі вже не врятуватися, нещасний! Я добре бачу, що нам з тобою нема рятунку»* (Гете, 1982: 282). Думки Вертера про самогубство як звільнення від душевних страждань наводяться в сюжеті твору неодноразово, проте після злочину парубка пронизують усі його листи.

Вертер потрапляє в лімінальний (перехідний) простір (термін Арнольда ван Геннепа), коли викристалізовується його рішення; він осмислює необхідність і послідовність своєї останньої волі. У романі показується, що це болісний і складний процес; підкреслюється, що його рішення не є імпульсивним, він не зважається на останній крок, здавалося б, за закличних обставин повені під час

грудневої відлиги, вагається, оскільки примарна надія на стосунки з Лоттою ще жевріє в його душі. Водночас його переживання, коли він зі скелі дивиться на повінь, викликану грудневою відлигою, незабаром отримають багаторазове підсилення і естетизоване увиразнення при читанні перекладу пісень Оссіана в його останній візит до Лотти перед Різдвом.

У листі від 12 грудня Вертер пише до Вільгельма про захоплення могутністю руху природної стихії і з боєм визнає власну невизначеність: *«Вночі, після одинадцятої, я кинувся з дому. Аж страшно було дивитися зі скелі при місячному сяйві, як нуртували шалені потоки, заливаючи луки, поля, городи. Вся широка долина, скільки оком сягнути, стала суцільним морем, що бурхало й шуміло під вітром! А коли місяць виринав з-за чорних хмар і переді мною моторошно й велично котились громохкі хвилі бурхливого потоку,— я весь аж тремтів і знову рвався невідомо куди. Ах!»* (Гете, 1982: 284). Отже, природні події чи стихію Вертер зазвичай трактує з позиції власних потреб чи переживань. На думку Гізер Саліван, він сприймає природу як радикально благотворну або жахливо поглинаючу, але завжди з позиції себе (Sullivan Heather, 2007: 15). У ширшій перспективі, з огляду не тільки на природу, а й на філософські та суспільні обставини, Отто Конрад акцентує безперспективну замкнутість Вертера тільки на собі (Conrady, 1982: 218).

Картини руйнівної повені можна інтерпретувати як метафору кохання Вертера, що охопило його так владно і шалено, як водопілля долину до Вальгайма. Сильне почуття так само руйнує свідомість Вертера, як розбурхані води нищать людські городи і споруди. Водночас стихія здатна змести на своєму шляху усі сліди цивілізації, повертаючи природний стан без втручання людини. Щось подібне відбувається з Вертером і Лоттою, коли під час читання пісень Оссіана, *«глибоко зворушені»*, вони забувають про моральні й соціальні умовності, що їх розділяють.

Отже, образу природи в романі Й. В. Гете «Страждання молодого Вертера» притаманні ознаки антропоцентризму. Антропоцентричний вимір уможливлює дослідження вчинків, думок і почуттів персонажів як унікального досвіду

спілкування з природою в динаміці, на основі якого можна змодельовати рецепцію образу природи в романі як складний конструкт, що охоплює екзистенційний, естетичний, соціальний рівні, кожен з яких проєктується на рівень формування і вираження ідентичності персонажів, передусім протагоніста. Екзистенційні проблеми буття Вертера відбиваються в пейзажах і думках про природу, які він генерує в листах. В епістолярії Вертера втілюється весь спектр кардинальних змін у його світогляді – від блаженства пантеїстичного злиття з природою до містичного страху перед її могутнім шаленством. Естетичний рівень рецепції образу природи в романі виявляється в сприйнятті природних явищ і об'єктів як ідеальної моделі для творчості й почуттів. Споглядаючи весняний чи літній пейзаж, Вертер переживає захоплення і глибоке зворушення. Він зачаровується, згідно з поетикою штюрмерства, силою стихії (грозою, повінню) і куточками природи, яких не торкнулася цивілізація. Підсилювальним фокусом для естетизації природи є твори Гомера, Клопштока, Оссіана. Інтертекстуальний вимір роману Й. В. Гете «Страждання молодого Вертера» потребує окремого дослідження і може бути перспективним для його подальших розвідок.

Chapter 12.

1. Бондаренко А., Бондаренко Ю. Опрацювання образів-символів на уроках української літератури // *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 34. С. 18–24.
2. Венжинович Н. Ф. Про компонент-символ у мовних одиницях. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. 2019. Вип. 1. С. 38–46.
3. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури: моногр. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2009. 352 с.
4. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
5. Жайворонк В. Українська етнолінгвістика: Нариси: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К: Довіра, 2007. 262 с.
6. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай. 1996. 270 с.
7. Кононенко В. І. С символіка в сучасному українському художньому дискурсі: лінгвокогнітивний вимір. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 51. С. 84–94.
8. Патріарх В. Інтерпретація слова-знака і слова-символу в сучасному науковому дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 46. С. 68–75/
9. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля К, 2006. 711с.
10. Сімович О. Семантична характеристика традиційних слів-символів в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Львів, 1999. 21 с.

Chapter 13.

1. Бентя Ю. Інтермедіальний поворот у романі Йоганна Вольфганга фон Гете «Страждання молодого Вертера»: від сентиментального літературоцентризму до музикалізації літератури. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2022. Вип. 133: Історія музики: проблеми, процеси, персони. С. 23–33. URL:

<https://doi.org/10.31318/2522-4190.2022.133.257296>

2. Гете Й.В. Страждання молодого Вертера / перекл. з нім. С. Сакидон. *Твори*. Київ: Дніпро, 1982. С. 205–304.
3. Девдюк І.В. Бароко. Класицизм. Просвітництво. Зарубіжна література XVII–XVIII ст. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2021. 180 с.
4. Шалагінов Б.Б. «Фауст» Й.В. Гете: містерія, міф, утопія : до проблеми духовної сутності людини в німецькій літературі на рубежі 18-19 ст. Київ : Вежа, 2002. 279 с.
5. Gosetti-Ferencei J. Goethe, Imagination, and Literary Ecology. *Publications of the English Goethe Society*. 2025. Vol. 94(1). P. 51–74. <https://doi.org/10.1080/09593683.2025.2456875>
6. Dürbeck Gabriele, Schaumann Caroline, Sullivan Heather. Human and Non-human Agencies in the Anthropocene. *Ecozona: European Journal of Literature Culture and Environment*. 2015. Vol. 6 (1). P. 118-136. DOI: [10.37536/ECOZONA.2015.6.1.642](https://doi.org/10.37536/ECOZONA.2015.6.1.642).
7. Conrad K O. Goethe. *Leben und Werk. Erster Band. Hälfte des Lebens*. Königstein/Taunus: Athenäum Verlag, 1982. 537 с.
8. Kornatowska B. Sielanka – dualizm – katastrofa. O związku tytułowego bohatera *Cierpień młodego Wertera* J. W. Goethego z naturą. *Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze*. 2024. № 12. S. 187–200. URL: <https://doi.org/10.18778/2299-7458.12.13>.
9. Meyer-Sickendiek, B. (2023). Zeitgenössische Wirkung. In: Auer, M. (eds) *Klopstock-Handbuch*. J.B. Metzler, Stuttgart. S. 405-406. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-476-05355-8_37.
10. Sullivan Heather I. Nature and the “Dark Pastoral” in Goethe’s Werther. *Goethe Yearbook* 22 (2015): 115-132. doi:10.1353/gyr.2015.0024. URL: <https://doi.org/10.1353/gyr.2015.0024>.
11. Sullivan Heather I. Nature in a Box: Ecocriticism, Goethe’s Ironic Werther, and Unbalanced Nature. *Ecozona: European Journal of Literature Culture and Environment*. 2011. Vol. 2 (2). DOI: [10.37536/ECOZONA.2011.2.2.428](https://doi.org/10.37536/ECOZONA.2011.2.2.428). URL: <https://doi.org/10.37536/ECOZONA.2011.2.2.428>.
12. Sullivan Heather I. The Dangerous Quest for Nature Narratives in

Goethe's *Werther*: A Reading of the Ruptured Monologue and the Ruptured Body'. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*. 2007. №14.2. P. 1–23. doi:10.1093/isle/14.2.1

Chapter 14.

1. Бебих В., Рак О. Концептуальний опис та дефініції як основа моделювання структури концептосфери «rehabilitation» // *Current Issues of Linguistics and Translation Studies*. 2024. № 30. С. 114–122.
2. Герцик А. М. До питання тлумачення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації» // *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 3. С. 45–48.
3. Герцик А. М. Трактуювання ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації // *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. Вип. 7: у 3 т. Львів, 2003. Т. 1. С. 342–346.*
4. Герцик А. М. Фахівець з фізичної реабілітації чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 10. С. 21–26.
5. Джеріх О. С. «Концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології: поняття та структура // *Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах*. 2018. Вип. 35–36.
6. Зайченко О. В. Поняття «концепт», його загальна характеристика // *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 24. С. 78–81.
7. Коваль Р. С. *Терміни на позначення понять фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах: дис. канд. філол. наук: 10.02.17. Львів, 2019. 312 с.*
8. Лисенюк В. П., Самосюк І. З., Самосюк Н. І., Ткаліна А. В. Реабілітаційна медицина: основні поняття та дефініції // *Международный неврологический журнал*. 2012. № 8 (54). URL: <http://www.mifua.com/archive/article/3453>.
9. Малахов В. О., Кошелева Г. М., Родін В. О. Фізична та реабілітаційна